

Sammlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 93 1972

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ

Göteborg: Lennart Breitholtz

Lund: Staffan Björck, Carl Fehrman

Stockholm: E. N. Tigerstedt, Örjan Lindberger

Umeå: Magnus von Platen

Uppsala: Gunnar Brandell, Thure Stenström

Redaktör: Docent Ulf Wittrock, Litteraturvetenskapliga institutionen, Villavägen 7,
752 36 Uppsala

Printed in Sweden by

Almqvist & Wiksell Informationsindustri AB, Uppsala 1973

bekant Irtenev). Därav följer, menar Zweers, att intresset med denna trilogi inte ligger i vad den kan berätta för oss om Tolstojs tankar, intryck och känslor som barn, utan snarare i de berättartekniska grepp den unge Tolstoj här prövar för att generellt belysa och analysera sådana tankar, intryck och känslor, grepp som han senare utvecklar i sina stora romaner.

Zweers utvecklar alltså synpunkter som vi känner till från den formalistiska litteraturforskningen på 20-talet (främst Ejchenbaum). Han ger en del goda synpunkter och observationer men samtidigt förefaller mig hans bok som helhet alltför schematisk och begränsad. En östtysk forskare Eberhard Dieckmann har tagit upp samma problem i Erzählformen im Frühwerk L. N. Tolstojs 1851-1857 och jag finner hans framställning klarare och mera inträngande. Dieckmann använder vid sin undersökning termerna Autor-Erzähler och Erzähler-Medium (motsvarande engelskspråkiga forskares »the narrating I» och »the experiencing I»). Han undersöker spänningen mellan dem och visar på den starka skillnaden mellan de olika delarna i Tolstojs trilogi. I Barndomen dominerar Erzähler-Medium, i de övriga tar der Autor-Erzähler mer och mer överhanden och de två perspektiven sammansmälter ofta. Det är en utveckling som visar Tolstojs väg mot mera objektiva berättarformer.

Nils Ake Nilsson

H. C. Andersen-litteraturen 1875-1968. En bibliografi ved Aage Jørgensen. Akademisk boghandel. Århus 1970.

»Jeg har Erkjendelse, uendelig stor Erkjendelse, Tydskland og Sverrig erobres, det lille Danmark bliver dog tilsidst stolt deraf og siger, 'det er dog en satans Karl!' og saa har jeg Danmark med i Posen.» Så skriver H. C. Andersen i ett brev 1839. Uttalandet är ett av de många som vittnar om i hur hög grad åtrån efter berömmelse, efter en hög placering inom samtidens litterära hierarki, var en del av hans personlighet. Han arbetade själv energiskt för denna »Erkjendelse», både i Danmark och på det internationella planet. Särskilt på det senare var han aktiv, vilket hans stora korrespondens bär vittnesbörd om, och det är troligt att huvudorsaken härtill var den övertygelse som hans erfarenheter hade ingett honom och som brevcitatet ovan ger uttryck för: att det var utländska kritikers och läsares upptäckt av hans litterära storhet som skulle få hemlandet att erkänna den. Ett djupt människointresse och en hög värdering av vänskapen var otvivelaktigt

viktiga drivkrafter i hans upprättande och upprätthållande av ett stort nät av kontakter, men även omsorg om den egna framgången i förenig med en klar blick för de intellektuella miljöernas mekanismer torde ha varit en bidragande faktor.

Som bekant lyckades Andersen i rikt mått i sina ambitioner. Vid sin död var han föremål för en popularitet, vars geografiska omfattning visade att han fått inte bara Danmark och dess grannländer, utan hela världen »med i Posen». Att denna popularitet inte falnat visar den omfattande litteratur som ägnats hans liv och hans författarskap och som fortfarande, nu nästan hundra år efter hans död, för varje år ökas med ett stort antal bidrag, en biografisk och litteraturvetenskaplig återspeglings »Erkjendelsen».

Aage Jørgensen, universitetsadjunkt i Århus, har åtagit sig den mödosamma uppgiften att åstadkomma en bibliografisk sammanställning av denna litteratur och har all heder av det sätt på vilket han med sitt voluminösa arbete *H. C. Andersen-litteraturen 1875-1968* skilt sig från den. Jørgensen är ingen pionjär, men hans bibliografi är den mest omfattande på området, ett standardverk som med tacksamhet kan välkomnas av alla Andersen-intresserade. Den förtecknar hela den internationella anderseniana, dock med vissa inskränkningar och reservationer, för vilka bibliografen redogör i sitt förord: dels har han av praktiska skäl tvingats hålla sig inom »de kendte sprogs område», vilket innebär att litteratur från asiatiska, afrikanska och finsk-ugriska språkområden har utelämnats, dels vill han inte utesluta att många bidrag har undandragit sig hans uppmärksamhet — ett påstående vars giltighet, i alla fall vad adjektivet beträffar, en genomsyn av boken ger anledning att betvivla.

Dispositionen är klar och överskådlig, och ett utförligt person- och ämnesregister underlättar användningen. Ämnesregistret möjliggör således genom sin förteckning av bidragen utifrån deras anknytning dels till de olika verken i författarskapet, dels till aspekter som »litteraturhistorisk placering», »social-politisk instilling», »forelskelser» o. d. en snabb orientering. Samma syfte tjänar de kortfattade kommentarerna till de enskilda numren och de talrika korshänvisningarna. Materialet är kronologiskt uppställt och för varje år uppdelat i fyra kategorier: utgåvor, böcker och bokavsnitt, tidskriftsbidrag, tidningsartiklar. Sammanlagt förtecknas 2 325 nummerade bidrag, men det rör sig i själva verket om ett betydligt större antal, eftersom recensioner och debattinlagor inte förtecknats separat, utan i avslutning till de böcker och

artiklar som föranlett dem. I enlighet med bokens syfte har endast medtagits sådana utgåvor av Andersens verk som även innehåller bidrag till litteraturen om honom, i form av inledningar eller kommentarer.

Bibliografin är alltså ett mycket funktionsdugligt arbetsredskap. Den ger också möjlighet till överblick över Andersen-utgivningen och -forskningen. Blott ett par kommentarer. Det är med tanke på den sida av hans psykologiska läggning som inledningsvis berördes inte förvånande att hans efterlämnade papper utgjort en rik källa, varur ett stort antal utgåvor av korrespondens och autobiografiska kunnat ösas. I detta sammanhang bör nämnas att en utgivning av hans dagböcker i en fullständig, textkritisk edition i tio band har inlets 1972. Den omfattande utgivningen av primärmaterial bör ses i ljuset av det stora intresse för Andersens person och levnadsförhållanden som även satt sin prägel på litteraturen om honom. En viss förskjutning från person-intresse till verk-intresse kan visserligen skönjas inom den period bibliografin omfattar, men att den del av bidragen som har biografisk inriktning, ofta rena marginalanteckningar av miscellanea-karaktär, fortfarande är ganska omfattande vittnar om den fascination som hans personlighet och livsöde alltjämt utövar. Mycket av denna litteratur bygger i övrigt på rätt lättvindiga paralleller mellan diktarens levnad och produktion och förmedlar genom sin alltför okritiska villighet att foga sig efter den paradigm han själv uppställt med Mitt Livs Eventyr en starkt sentimentaliserad Andersen-bild. Trots de många biografier som föreligger, t. ex. Böoks från 1938 som vunnit stor spridning, saknas den stora kritiska H. C. Andersen-biografi, av typ Lamms verk om Strindberg, som väl skulle kunna korrigera denna bild — det är inte otroligt att hans egen stora aktivitet på området i viss mån verkat hämmande på forskningen.

Det är emellertid eventyren som helt dominerar utgivningen av Andersen-verk, naturligt med tanke på att de utgör hans verkligt originella bidrag till världslitteraturen och att det helt är på dem som hans internationella berömmelse baserats. Inför vissa rent kommersiella ytringar av denna berömmelse, som dansk turistpropaganda hårt utnyttjat, har den mot sitt material i allmänhet så lojala bibliografer i övrigt satt stopp — vid nr. 1441 (år 1952) konstaterar han torrt: »De mange artikler i anledning af Sam Goldwyns HCA-film — samt af hovedrolleindehaveren Danny Kayes besøg i Danmark og i HCA's seng — er ladet ude af betragtning!»

I hur vid utsträckning eventyren också domi-

nerat den litterära forskningen är dock förvånande. De var föremål för den första avhandlingen om författarskapet, Hans Brix' H. C. Andersen og hans Eventyr, 1907, ett arbete som fått många efterföljare. En ständig källa till irritation hos Andersen var kritikernas obehågenhet att genomskåda den underrubrik, »fortalte for Børn», med vilken de första eventyrhäftena var försedda. 1900-talets litteraturforskare torde dock genom sin syn på sagorna som existentiella parabler, vars symbolik och filosofiska och religiösa innebörd utgör angelägna tolkningsuppgifter, i rikt mått ha sonat vad deras dåtida kollegor förbrutit. Även uppgiften att analysera sagornas stil och söka definiera dess egenart har lockat många forskare — ett huvudverk är här Paul V. Rubows undersökning i H. C. Andersens Eventyr. Forhistorien — Idé og Form — Sprog og Stil, 1927.

Andsens övriga produktion, hans lyrik och dramatik, hans reseskildringar och stora romaner har i forskningshänseende i stort sett varit hänvisade till en tillvaro i eventyrens skugga, i viss mån betraktad som förövningar och biprodukter och som eftergifter för tidens populära genrer. Intressant är därför att man i bibliografin inom den senaste forskningen kan urskilja en förskjutning till framför allt romanernas förmån, en tendens som bekräftas av bidrag publicerade efter bibliografins slut och av det faktum att flera unga forskare i Danmark för ögonblicket arbetar med denna sida av författarskapet. Detta torde vara en följd av det stigande intresset för de olika genrerernas ställning och utveckling i perioden mellan romantiken och det moderna genombrottet, en period som dels kännetecknas av framväxten av nya stora läsarkategorier, dels av konfrontationen mellan romantik och realism, ofta inom samma verks pärmar.

Niels Halkjær

Michael Meyer: *Henrik Ibsen. En biografi*. Gyldendal Norsk Forlag. P. A. Norstedt & Söners Förlag. Sthlm (tr. Oslo) 1971.

Det moderna genombrottet i Nordens litteratur. Urval och kommentar av *Lars Furuland*. Wahlström & Widstrand. Sthlm 1971.

En reviderad nyutgåva av Halvdan Kohts *Henrik Ibsen. Ett diktarlöv* (1928-29) utkom 1954. Biografin har 1971 getts ut också i engelsk översättning med titeln *Life of Ibsen* (Benjamin Blom. New York). Kohts omarbetning var mer orienterad gentemot psykologiska faktorer och mot *diktaren* Henrik Ibsen. »Koht var också en fremragende historiker», konstaterar Michael